

Alin Suciu, *Monahul și scribul: creștinismul egiptean între idealul monahal și cultura scrisă*, prefață de Tito Orlandi, Editura Spandugino, București, 2022, xvi + 412 p. (ISBN: 978-630-6543-01-1)

Apărut ca volumul al 6-lea în colecția „Studii și documente de istorie a religiilor”, editat de Institutul de Istorie a Religiilor al Academiei Române la editura Spandugino, *Monahul și scribul: creștinismul egiptean între idealul monahal și cultura scrisă* se remarcă ca o adevărată oază în mijlocul unui deșert adesea arid al teologiei românești, pe care doar încă puțini cercetători îl mai adapă în mod real și astăzi. Meritele îi revin unuia dintre cei mai recunoscuți – la nivel academic internațional – specialiști ai creștinismului oriental, în special cel de factură coptă, Alin Suciu, doctor în istoria religiilor la Universitatea Laval, din Québec (2005), docent în istoria literaturii creștine și a creștinismului copt al Universității din Helsinki (2019), astăzi fiind cercetător științific la Academia din Göttingen. Erudiția cercetătorului, cât și scriitura academică se întoarce mai cu seamă către cititorul român specializat, însă nu ezită să se adreseze, de fapt, tuturor celor care au curiozitatea de a se adânci în tainele bogatei tradiții a creștinismului răsăritean, către un spațiu geografic adesea ignorat de teologia românească, cel al văii Nilului.

Alin Suciu se remarcă cu precădere ca filolog erudit, ca unul care, având la îndemână o bogată paletă de instrumente lingvistice, le pune pe acestea în slujba descoperirii și valorificării unor documente de o valoare inestimabilă pentru tradiția creștină, adevărate comori care văd lumina după secole întregi petrecute sub nisipurile egiptene. Cartea de față este ea însăși rezultatul unor cercetări anterioare, care, puse laolaltă, oferă o imagine fidelă, prin apelul la cercetarea manuscrisă și surse de primă mână, a unui creștinism viu, mereu aflat sub presiunea timpurilor, dar constant regăsit în zbaterea de a se face auzit și simțit, în ciuda unor contexte sociale și politice grele, care au reușit să-i definească destinul ulterior. Cele 10 studii pe care volumul de față le adună laolaltă (primele 9, studii anterioare aparținând autorului, ultimul, un studiu inedit, dar care încununează deplin efortul științific și plinindu-l) oferă o deschidere către patru perspective (de altfel, definitorii pentru orice cercetare teologică temeinică): biblică, patristică, ascetică și apocrifă. Toate acestea au și menirea de a oferi substanța unor viitoare cercetări în domeniu, atât de necesare și spațiului teologic românesc.

Structura volumului privește cele patru perspective amintite, fiind vorba de spre „literatură” în tradiția manuscrisă. Literatura biblică, prima abordată de către autor, deschide volumul consistent printr-un studiu dedicat cărții prorocului Isaia, mai exact originii și transiterii acesteia în cultura manuscrisă coptă.

Cea de a doua parte a volumului, privind literatura patristică, pune înainte două studii. Cel dintâi oferă ediția unei predici despre cruce și tâlharul cel bun, atribuită lui Teofil al Alexandriei, în dialectul sahidic al limbii copte, cu traducerea acesteia în limba română. Al doilea studiu redă, atât în copta sahidică, cât și în traducerea românească, o

Recenzii

versiune coptă a memrei lui Iacov de Sarug – sirian – despre Înălțarea lui Hristos, „cea dintâi atestare a lui Iacov de Sarug în limba vernaculară a Egiptului creștin” (p. 81).

Prin partea a treia a volumului se trece către literatura ascetică, primind o atenție deosebită în acest volum, reprezentată de patru studii ample. Cel dintâi îl are ca „protagonist” pe Ștefan Tebanul, al cărui dosar literar este prezentat, la care se adaugă și trei ediții după recenziile grecești ale *Poruncilor* ascetice. Al doilea studiu îl vizează pe ascetul egiptean Pavel din Tamma și un tratat ascetic al acestuia, *Despre chilie*. Al treilea studiu care aparține literaturii ascetice aduce înaintea cititorului „moștenirea literară a lui Vasile cel Mare în coptă”, împreună cu versiunea coptă a *Prologului la Regulile mari* și traducerea românească, precum și versiunea coptă a *Regulilor mici*, de asemenea cu traducerea ei în limba română. Al patrulea studiu analizează versiunile copte ale opusculului *De ascetica disciplina*, atribuit sfântului Vasile cel Mare, oferind, la final, o anexă care conține și versiunea armeană a acestei scrieri.

Ultima parte a volumului are în vedere literatura apocrifă, cea care și-a aflat în spațiul egiptean poate cel mai prielnic mediu de subzistență. Primul dintre cele trei studii dedicate acestei părți a volumului analizează riguros *Cartea lui Bartolomeu*, păstrată doar în limba coptă și adesea identificată greșit cu *Evanghelia lui Bartolomeu*. Următorul studiu vorbește despre Geniza Marii Moschei Omeiade din Damasc și, mai concret, despre un fragment bohairic al *Faptelor lui Matei în cetatea preoților*, descoperit în această Geniză și care redă „un text din colecția de fapte apocrife ale apostolilor folosită în Biserica Egipteană necalcedoniană” (p. 272). Ultimul studiu al volumului redă analiza unei *Apocalipse* necunoscute a apostolului Petru, păstrată în limba arabă, editată aici și tradusă.

Acrivia autorului, dovedită prin atenția deosebită la detalii, înțelegerea și interpretarea cu discernământ a contextelor și realităților vremurilor, ne dovedește încă o dată tuturor celor care parcurgem cele 10 studii puse înainte prin volumul de față, că accesul la izvoarele creștinismului timpuriu necesită un efort susținut pe calea teologhisirii, dar nu numai, ci și pe aceea a filologiei și studiilor multilingve, după cum remarcă specialistul Samuel Rubenson. Pentru cercetătorul Alin Suciu, „fragmentul” nu este separare sau afundare în obiectivitate, ci deschidere prin excelență către întregul pe care îl împărtășește tradiția creștină. Aceasta, însă, petrecându-se în mai multe perspective: culturală, istorică, socială și, desigur, teologică. Substanța acestui volum, organizată la nivelul academic cel mai înalt, în conformitate cu exigențele cercetării actuale, ia și o formă de excepție, pe măsura conținutului, prin grija editorilor și a celor care s-au ocupat cu tipărirea volumului. Cititorul are acum acces nu numai la studii de înaltă ținută academică, ci are, în mod direct, contact direct cu fotocopii calitative ale unor manuscrise copte, arabe, georgiene sau etiopiene și cu fotografii ale unor spații emblematice pentru zona Orientului Apropiat creștin.

Drd. Vasile-Răzvan Teacu